

MUTENEBBÎ'DEN ÖNCE ŞİİR (II)*

Şerafeddin Yaltkaya**

Sadeleştirenler: Musa Yıldız***

Nurettin Ceviz****

Özet: Bu çalışmada, miladî X. yüzyılda yaşamış ünlü Arap şairi el-Mutenebbî (h.303-354/m.910-955)'den önce Arap şiiri ile el-Mutenebbî'nin hayatı, eğitimi, kişiliği ve şiiri konu edilmektedir. Her yönüyle hayatı ve şiiri işlenirken konuyla ilgili şiirlerinden örnekler Türkçe çevirileriyle birlikte verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mutenebbî, Arapça, Arap Edebiyatı, Arap Şiiri.

Poetry Before Mutanabbî

Summary: In this study, poetry before Mutanabbî who lived in 10th A.C. and Mutanabbî's life, education, personality and his poetry have been focused. While his life and poetry have been studied in detail, the sample poems related have been given with their Turkish translations.

Keywords: Mutanabbî, Arabic, Arabic Literature, Arabic Poetry.

* *Dârü'l-Fünûn Edebiyat Fakültesi Mecmûası* (Sene: 4, Sayı: 3-4, Temmuz-Teşrin-i Evvel, 1341, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1926, s.211-260; Sene: 4, Sayı:5, Teşrin-i Sâni-Kânûn-ı Evvel, 1925, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1926, s.316-324)'nda yayımlanan "Mutenebbî'den Evvel Şiir" başlıklı makalenin Osmanlıca aslından sadeleştirilmiş şeklidir. Bu makalenin günümüz Türkçesine sadeleştirilmesinden amaç, bu alanda çalışacakların istifadesine sunmaktır. Makalenin orijinalliğini bozmamak için, dipnotlarda yazar tarafından çevirileri verilmeyen Arapça ve Farsça metinlerin tercümesi tarafımızdan da yapılmamıştır.

** *Dârü'l-Fünûn İlahiyât Fakültesi, Kelam Tarihi Müderrisi* (1879-1947).

*** Doç. Dr., Gazi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü (ymusa@gazi.edu.tr).

**** Dr., Gazi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü (nceviz@gazi.edu.tr).

MUTENEBBÎ'DEN ÖNCE ŞİİR (II)

16. Mutenebbî'nin Nesrinden Bir Örnek: Mısır'da iken yakalandığı hastalık sırasında sık sık ziyaret edip, hastalığı bitince artık ziyaret etmeyen bir dostuna yazmış olduğu şu güzel ve kısa mektubu, onun nesirdeki başkalarının yetişemeyeceği gücünü göstermeye bir örnek olabilir: "وصلتني"

وصلك الله معتلا وقطعتني مبلا فإن رأيت أن لا تحبب ناعلة إلي ولا تكدر الصحة على فعلت إن شاء الله تعالى"
"Beni hastayken yalnız bırakmadın. Allah da seni yalnız bırakmasın. Sağlığımı kavuşunca yanıma uğramaz oldun! Eğer yine bana hastalığımı arzu ettirmemek ve sağlığımı gözümden düşürmemek istersen elindedir."

17. Mutenebbî'nin Halk Arasındaki Efsanesi: Halk arasında Mutenebbî'ye ait şöyle bir hikâye anlatılır:

Mutenebbî yanında kalabalık bir grupla, gerekli hazırlıklardan sonra, Mağrib taraflarına gidip, ora hükümdarının bulunduğu şehrin dışına çadırlarını kurmuşlar ve şehrin içinde halk birbirine bu gelenin kim olduğunu sormaya başlamıştı. Nihayet kendisinin, gönlünün alınması büyük fedakârlıklar isteyen, doğunun en büyük şairi olduğu anlaşılınca, hem kendisini rekabet endişesinden kurtarmak ve hem de hükümdarı rahatlatmak için bölgenin bir şairi, buraya kadar gelen bu sanatçı arkadaşı buradan göndermeyi görev edinmiş, sırtına eski ve yamalı bir elbise giyip bir eşeğe de biraz arpa ile buğday yükleyip Mutenebbî'nin yanına gelmişti.

Mutenebbî buradan akmakta olan küçük bir suyu seyre dalarak suyun yüzeyinin rüzgardan hafif hafif dalgalanmasını "نسج الريح على الماء زرد" "*Rüzgar su üstünde kabarcıklar ördü.*" mısrasıyla tasvir ediyordu.

Bu şair -İbnu'l-Hânî el-Endelusî dir- derhâl: "يا له درع منبع لو حمد" "*Donacak olsa ne sağlam bir köpük olur!*" deyince Mutenebbî takdir ederek şaire hürmet göstermiş ve şiirlerini dinlemeyi arzu ettiğini bildirmiştir. Böylece İbn Hânî'nin el-Mu'izz hakkında söylediği en seçme şiirleri bizzat kendisinden dinlemişti. Bu şiirlere verilen ödülleri sorunca İbn Hânî, eşeğe yüklenmiş olan arpa ve buğdayın, bu okuduklarına karşılık verilen ödüller olduğunu duyunca Mutenebbî dehşete düşmüş ve derhâl çadırlarını söküp doğruya geri dönmesine sebep olmuştur.

Bir müddet sonra İbn Hânî Seyfuddevle'nin yanına gelmiş ve Mutenebbî'yi hükümdarın yanında şair, nedim ve sohbet arkadaşı olarak görünce, Seyfuddevle'yi methetmek için nasıl bir tarz benimsemesi gerektiği hakkında Mutenebbî'ye müracaat etmişti.

Bunu fırsat bilen Mutenebbî kendisine bir karşılık olsun diye, İbn Hânî'ye tamamen duruma uymayan bir tarz önermiş ve her ne kadar bu şair güzel bir kaside yazmışsa da, okumak için Seyfuddevle'nin huzuruna girince, hazırladığı bu kasideyi okuması, şairin deliliğine karar verdirecek kadar ters bir hareket olacağını anlamış, susmak zorunda kalmış ve böylece Mutenebbî tarafından kendisinden intikam alınmıştı.

Bunun üzerine İbn Hânî düşünce ve yeteneğini zorlayarak "فقت لكم ريح"
"فقت لكم ريح" diyerek başlayan kasidesini yazıp bu hükümdara sunmuş ve büyük bir ödüle kavuşarak bütün şair ve edebiyatçıların kıskanmalarına sebep olmuştur. Yalnız Mutenebbî bunu kıskanmayıp "*Hayatı sona ermiş bir ölü kıskanılır*"

mi?” diye İbn Hânî'nin öleceğini ifade etmiştir. Bunu da bu kasideyi meydana getirmek için son derece yorulduğundan hastalanarak, bastığı yerlerdeki en yeşil otları dahi kurutacak kadar ateşlenmesiyle açıklamıştır. Gerçekten de bu kasidesini nazm ettikten sonraki birkaç gün içinde İbn Hânî vefat etmiştir¹.

18. Mutenebbî'nin Şöhrete Kavuşması: Buraya kadar kendisini az çok tanıttığımız Mutenebbî, Seyfuddevle'ye intisabına kadar başı boş bir hâlde dolaşıp durduğu Doğu diyarlarında önüne geleni methediyor ve *Yetîmetu'd-Dehr* sahibinin dediği gibi, “*Yakın uzak herkese kaside yazıyor ve turna ile bülbül avlıyordu.*” ‘Alî b. Mansûr el-Hâcib, için de:

“*İster orada bulunayım, ister bulunmayayım; o bana, ihsan ve bağışlamada hep aynı cömertlikle davranır.*”

“*Dolunay gibidir; nereden bakarsan bak güzellik yansıtan bir nur yayar.*”

“*Deniz gibidir; yakındakilere cevher atar, uzaktakilere bulutlar gönderir.*”

“*Güneş gibidir; kendisi gök yüzünün ortasında olduğu hâlde Doğudaki ve Batıdaki tüm beldeleri ışığıyla aydınlatır ve ferahlatır.*”²

gibi bediaları içeren elli beyte yakın bir kasidesiyle övmesine karşılık, övdüğü kişiden yalnız bir dinar caize almış olduğundan, bu güzel kaside “Dînâreyh” adını almıştı.

Ne övülenin değeri ile şerefine ve ne de aldığı caizenin azlığına ya da çokluğuna bakmayan Mutenebbî, bu sırada caize toplamaktan çok şöhret kazanıyordu. Menbic, Humus, Lazkiye, Antakya, Tarsus ve Remle şehirlerine gidip, buralardaki emirlere, eşrafa, ilim adamlarına ve kadınlara kasideler yazıyordu.

Bunlardan bazılarını iki ve hatta üç kaside dahi yazdığı oluyordu. Bunun sebebi maddî menfaatten çok, kendî şairlik duygularını tatmin etmekte. Bunlar içinde güzel sayılacak şiirleri hiç de az değildir. Huseyn b. İshâk et-Tenûhî hakkında olan kasidesindeki “O hem kendisinden yağmur umulan ve şimşekler çakmasından korkulan kara bulut gibi bir gençtir³.” anlamındaki beyti tefsir ve taksim en güzel bir numunesi sayılmaktadır⁴.

Huseyn b. İshâk et-Tenûhî'nin erkek kardeşi Muhammed b. İshâk'ın mersiyesinde de yapmacıklık ve zorlanmadan uzak, tamamen gönülüne gelenler olduğundan çok güzel bir eser meydana getirmişti. Birkaç beytinin çevirisi aşağıda verilmiştir:

“*Ey karanlık mezarın komşusu! Senin yüzün orayı ışık ve nura boğmuştur.*”

“*Sen toprağa gömülmeden önce yıldızların toprağa girip gizlendiğini zannetmezdim.*”

“*Senin tabutunu görmeden önce Radvâ⁵'nin eller üzerinde yürüyeceğini ümit etmezdim.*”⁶

MUTENEBBÎ'DEN ÖNCE ŞİİR (II)

Ölen kişinin yakınları baştan aşağıya gözyaşına boğan bu mersiye'nin kendi acılarını dindirdiğini düşündüklerinden Mutenebbî'den bunu uzatmalarını rica etmişlerdir. Mutenebbî de irticâli olarak on üç beyit daha ekleyerek bunların hüznü ve kederlerine teselli serpmiştir.

Bağdat Emîru'l-Umerâ'sı, daha doğrusu Bağdat ve Basra hükümdarı meşhûr Ebû Bekr b. Râ'ik⁷ tarafından Taberiye Valiliğine gönderilmiş olan Bedr b. Ammâr'a kadar Mutenebbî'nin Rumlara komşuluğundan dolayı Bilâdu Suğûr adı verilen adı geçen şehirlerde Hamdânî ve İhşîdî emirlerinden medhiye söylediği kişiler on beş-yirmi kadardır.

Şairliği bahsinde işaret ettiğimiz yönüyle girişlerindeki hatalarına örnek olan beyti içeren kasidesi bunlardan Benî Kilâb Emiri Menbicli Sa'îd b. Abdullah el-Huseyn hakkındadır ki, hatalı beyti şu anlamdadır:

*"Belki Emir benim zilletimi ve kırgınlığımı görüp, acır da aramıza girerek benim için o beni dünya da meşhur eden sevgilime sözlü olarak aracılık eder."*⁸

Bu girişten sonraki beyitlerin bazıları şunlardır:

Onun ayağının tozu Benî Kilâb'ın gözlerine sürmedir ve düşmanları olan Benî Cenâb ise kılıcı "Bunları ne için öldürdük?!" diye kendisini kınayacakların kınamalarının önüne geçer. Nurunun övünme semasında açmış olduğu yolu, fikir takip edecek olursa ebediyen aşağıya inemez. Bunlardan düşmanları o kadar korkmuşlardır ki onlardan kaçıyorlarken her ne görürler ise kendilerini öldürecek bir adam zannederler⁹...

Ebû Temmâm'ın "أفتشيب ربيعهم أراك دريسا" diye başlayan kasidesine bir nazire olarak, aynı vezin ve aynı kafiyedeki Tarsuslu Muhammed b. Zureyk hakkındaki birinci kasidesindeki şu:

"Eğer İskender fikir ve görüşüyle amel etmiş olaydı, karanlıklara gittiği zaman o karanlıklar baştan aşağıya güneş kesilirdi."

"Yahut bütün kılıcı savaş gününde 'Âzer (İsrail oğullarından Hz. İsa'nın dirilttiği kimse)'in başına isabet etmiş olsaydı İsa (a.s.)'yı"

"aciz bırakırdı yahut deniz bunun eli gibi olaydı (cömertlik ve eli açık olmasından kinaye), Musa (a.s.) yarıp geçemezdi."

*"Yahut onun alnının ışığı tanrı edinilmiş ateşte olsaydı, bütün dünya Mecûsî olurdu."*¹⁰

Anlamında olan beyitleri dün açısından eleştirenler varsa da, *Yefîmetu'd-Dehr* yazarı¹¹ şiir açısından değerlendirilmesini tavsiye etmektedir¹².

Benî 'İcl reislerinden Muğîs b. 'Alî b. Bişr hakkındaki kasidesinin Nesîb kısmı meşhur olup, bazı beyitleri şu anlamdadır:

“Gönlüm, iplerini uzatmaya ihtiyaç bırakmayan ev, kalbimde sakin bir Bedevî kızının aşkına tutuldu ki o kızın fidana ve bala benzetilmesi konusunda kadına ve tükürüğüne haksızlık etmiştir.”

“O beyaz kadın yumuşaklığı ve güzel davranışıyla insanı umutlandırırsa da, umut boşa çıkar. O gözlerin yakın gördüğü güneşin ışınlarına benzer ki, insan tutacağına zannettiği hâlde elini uzattığı zaman hiçbir şey tutamaz.”¹³

Bu kişi hakkındaki ikinci kasidesi: “İnci dizisinin altındaki ipliği hissetmediğimiz gibi, onun peşi peşine gelen ikram ve ihsanlarıyla zamanın sıkıntı ve zorluklarını hissetmiyoruz.” anlamındaki bir beytiyle “Dünya seninle güzelleşti ve süslendi. Sanki sen zamanın ağzında bir tebessümsün!..” anlamındaki diğer güzel bir beyti içerir¹⁴.

Abdulvâhid b. el-‘Abbâs b. Ebî'l-İsba‘ el-Kâtib’in metheden şiirinin nesib kısmı şu meşhur beyitleri içerir:

“Veda edeceğimiz vakit sevdiğim peçesini açtı ise de, ayrılığın sebep olduğu sararma, yüzünü örterek bir peçe oldu. Bu doğal sarı peçe üzerinden göz yaşları damlıyorken, iki dizi inci ile süslenmiş bir altın yüze benziyordu.”

“Bir gece siyah saçlarının üç örgüsünü çözüp bana geceyi dört gösterdi ve gökyüzündeki aya yüzünü çevirdiğinden bir anda bana iki ay gösterdi.”¹⁵

Yirmi beş yaşlarında iken farklı olduğunu gösteren, yukarıda adı geçen emirlerden Bedr b. ‘Ammâr’ı methettiği diğer insanlar gibi bir kaside ile övüp geçmiyor. Bunun hakkında bir çok kaside yazdığı gibi, onun özel hayatına da girdiğinden hayatına dair olayları da tasvir ediyordu.

Peygamberliği bahsinin sonunda aktardığımız şövalye tarzıyla başlayan bir kasidesinden övdüğü bu kişiyi hacamat eden doktorun hatasına şairane yorumlar bulmaya çalışmıştır. Bu kasidesinde çok doğru olarak: “En büyük başarı insan tabiatını kendi başına bırakmakla meydana gelir. Derine dalıp zorlayarak doğal seyrin dışına çıkılacak olursa hata kaçınılmazdır.”¹⁶ diyen bu şair, doktorun bu hatasını yorumlamak için çok fazla derine dalmış ve kendini zorlamıştır.

Övdüğü kişinin kolunu eline aldığı zaman doktor gelecek vaat eden bu kişinin nasıl hacamat yapılacağını bilemedi. Çünkü damarı kesen doktor umutları kesmeyi bilemezdi. Eğer bu elin içine hacamat zarar verdi ise, dışına da öpme zarar vermiştir. Eli çok öpülerek kendisine saygı gösterilmiştir¹⁷. Anlamındaki beyitler gibi bir çok açıklama ve yoruma muhtaç beyitlerle doldurmuştur.

Bununla birlikte bu kasidedeki:

“Yeryüzünün doğu ve batısından sana gelenlerin çokluğundan artık develer ve yollar şikayet eder oldular.”

“İyilik ede ede ancak biraz sağlığın kalmıştı. Onu da hastalıklar gelip istiyor.”¹⁸

MUTENEBBÎ'DEN ÖNCE ŞİİR (II)

anlamında olan iki beyit için İbnu'l-Esîr takdir ettiğini göstermek amacıyla hastalık hakkında bundan daha güzel hiçbir şiir görmediğini söylemektedir¹⁹ ki evvelce İbnu'l-Esîr'in hastalığı tasvir etmesinde Mutenebbî'yi yalnız bulmuş olduğunu Mutenebbî'nin en iyi şiirleri bahsinin sonunda söylemiştik.

Bunun hakkındaki kasidelerinin biri şu meşhur nesîb ile başlar:

“Onların develerinin gidişi aheste idiye de, arkalarından göz yaşlarımın akışı hızlıydı.”

“Sanki dereler göz kapaklarımın üzerlerine oturmuşlar idi de kalmalarıyla gözlerimin yaşı boşandı.”²⁰

“O kadınlar işlemeli elbiseleri süslenmek ve güzel görünmek için değil, güzelliklerini bakışlardan korumak için giyindiler ve saçlarını güzelliklerini göstermek için değil, içinde kaybolmak için ördüler.”²¹

Taberiyye gölü civarında ortaya çıkmış olan bir aslan, bu emire iyi bir fırsat hazırlamadığından adamlarıyla beraber bu hayvanın üzerine çıkmışlar ve bindikleri at üzerine sıçrayan bu hayvana kılıç çekmeye zaman bulamayıp kırbaça vurmuş ve yanındaki adamları derhâl bu hayvanı öldürmüşlerdi ki, bu olay Mutenebbî'ye güzel bir zemin oluşmuş ve bunun için bir kaside yazmıştı. Buradaki aslan hakkındaki tasvirleri aşağıdaki gibidir:

“Ey güçlü aslanı kırbacıyla topraklara bulayan kahraman! Keskin kılıcını kimler için saklıyorsun?!”

Bu hayvan Ürdün çevresine bela olmuş ve onun bu bölge yolcularından parçaladığı kişilerin başları ufak bir dağ oluşturmuştu.

“Bu kızıl hayvan Taberiyye gölüne su içmeye geldiği zaman, kükremesi bütün Fırat ve Nil nehirleri arasını tutardı.”

“Öldürmüş olduğu kahramanların kanlarından bir kat daha kızılığı artmış ve ormanında boynundaki kullardan oluşan başka bir orman içinde bulunmuştur.”

“Karanlıkta onunla göz göze gelen kimse, kendisini uzaktan görünen iki ateş noktası karşısında zanneder...”

“Korkunun ne olduğunu bilmediğinden tek başına gezer ve bu yalnız olması sebebiyle rahiplere benzese de, bu rahip onlar gibi helal-haram bilmez...”

“Kibir ve büyülenmesinden doktorun hasta nabzına basması gibi, yavaş yavaş toprağa basar.”

“Kızdığı zaman kafasının tüylerini başına doğru bir çelenk oluşturacak kadar diker.”

“Bu hayvan bütün vücudunu göğsüne toplamış, eni, boyu olmuştu.”

“Sıçrayacağı zaman sen onun karşısında vaziyet almadan önce, o senin atının üzerine öyle şiddetle saldırdı ki eğer sana çarpmasaydı bu şiddetiyle

senden bir mil uzağa düşecekti. Fakat senin gücün ona aldanmış olduğunu bildirdi ve o da teslim olmak zorunda kaldı.”²²

Mutenebbî'nin açık bir şekilde peygamberlik iddiasında bulunduğunu bir türlü hatırlarına getirmeyip, kendisinden sakınır tarzda sözler bekleyen şerh edenleri allah'a sığınmaya sevk eden şu:

“Senin ilahlık hakkındaki geniş ilmin halk arasında paylaştırılmış olsaydı Allahu Teâlâ onlara peygamberler göndermez ve senin sözlerin insanlar arasında yaygın olsaydı Kur’ân, Tevrât ve İncil de indirmezdi...”²³

anlamındaki beyitler ile bu kasidesini bitirmiştir.

Bu Bedr b. ‘Ammâr’ın valiliği İbn-i Râ’ik tarafından Sûr ve Sayda sahillerini de içine almış, Mutenebbî’ye şu yolda medhiye yazma fırsatı verilmişti:

“Seni Sûr ile mi yoksa Sayda’yı seninle mi kutlayalım?..”

“Ürdün ve sâhiller küçük görülecek yerler değilse de senin yüceliğine nispetle küçük görünür.”

“Şehirler birbirlerini kıskanmaya başladılar... Hattâ eğer canları olsaydı doğu ve batıdan bütün şehirler senin yönetimin altına gireceklerdi.”

“Eğer bu şehirlerin göz ve ağızları olsaydı sen kendilerinin valisi olmadıktan sonra hepsi ağlayacaktılar.”²⁴

Mutenebbî sürekli olarak bu Taberiyye valisinin yanında bulunuyordu.

İbn Râ’ik’den buna valilik görevi geçtiği zaman Mutenebbî rahatsız olmasına rağmen yine de onu methetmeyi bırakmamıştı. Bunun sahilden Taberiyye’ye dönmesi sırasında, şehrin dışına dikilmiş olan, içerisi resimli çadırının bu resimlerini kendisine perilere duyduğu özleminden resimlere girip onların güzelliğini görmek için gözlerini o tarafa çevirmeleriyle²⁵ yorumlayan şârih İbn-i Cinnî, canlı gibi zannedilen ustaca çizilmiş resimleri tanımlamakta bundan daha iyi bir söz aklına gelmediğini söylemektedir.

Bu valinin İbn Kurûs adında tek gözlü²⁶ bir musâhibi. Mutenebbî'nin her meclisteki makama uygun irticâlî olarak söylemekte olduğu şiirlerini önceden hazırladığı düşüncesine kapılarak valinin önünde Mutenebbî’yi bitirmek amacıyla akla gelmeyecek bir oyuncakla meclise girmişti ki, elinde bir demet reyhan bulunan ve bir ayağını kaldırmış olan uzun saçlı bir kıızı temsil eden bu oyuncak bir mil üzerine bağlanmış olup, mecliste bulunanların önlerinde döndürülüyor ve tabii ki bunların birisinin önünde duruyor idi ki, Mutenebbî mecliste bulunanların önlerinde bu bebeğin her durmasında çeşitli şiirleri irticâlî olarak söyleyerek orada olanların hepsinin hayret ve takdirlerini üzerine çekmişti.

Şaraptan hoşlanmayan Mutenebbî ilk seferde şarap içtiğini ve zorla içmekte olduğunu söylemeyi unutmamıştır²⁷.

MUTENEBBÎ'DEN ÖNCE ŞİİR (II)

Bedr b. 'Ammâr'dan ayrıldıktan sonra Antakya'ya gelip orada söylediği güzel şiirlerinden biri olan *"Ey sevgilinin evleri! Senin de kalplerde yerin vardır. Sen harap olmuş isen de onlar henüz harap olmayıp, senin anmanla bayındır ve şendir..."*²⁸

anlamındaki beyitle başlayan bir kasidesiyle Antakyalı Kâdî Ebû'l-Fadl Ahmed b. 'Abdillah'ı ve diğer bir kasidesiyle o tarihte bu şehirde kadı olan Ebû 'Abdillah Muhammed b. 'Abdillah b. Muhammed el-Husaybî'yi methettiği gibi, birincinin kardeşi eşraftan Ebû Sehl Sa'îd ile 'Alî b. Ahmed b. 'Âmir için de birer kaside yazmıştır ki, bütün bu kasidelerinin başlangıçlarını diğer kasideleri gibi nesîb oluşturmaktadır.

Bu son kişi hakkındaki kasidesinin içerdiği şu:

*"Senin hakkında söylemiş olduğum şiirlerin beyitleri yazıldığı zaman bunların nurundan mürekkep beyazlaşır, bunların anlamları ve yapısı sanki Süreyya ya da senin güzel ahlakın gibidir..."*²⁹

anlamındaki beyitler hoş sayılır. Horasanlı Ebû'l-Hasen 'Alî b. Ahmed el-Murrî hakkındaki kasidesi çok güzel olup, anlamın derinliğinden insanın gözünün önünde bir hazine açılmış zanneder³⁰. Bazı beyitleri:

"Sözünün başlangıcı olarak şeref sayfalarına besmele yazılıp bunu Kays (övdüğü kişinin mensup olduğu kabile) takip etti. Başka bir kelime eklenmeyerek son buldu. Bunların geceleri yaktıkları ateşin çokluğundan sabah ve gündüzleri misafirlere yemek yedirmek için yaktıkları ateşlerin dumanından geçedir..."

*Organlarımızın en iyisi başlar ise de bunlara; bizi sana getirdiklerinden ayaklarımız üstünlük kazandı..."*³¹

Ebû Eyyüb Ahmed b. 'İmrân adlı kişi hakkındaki kasidesinde şu:

"Atın soylu olduğu kişneyişinden belli olduğu gibi güzel ahlâkın sözlerinde ortaya çıkar..."

*"Senin yükseldiğin yüce makamdan seni düşürmek isteyenler boş yere yorulurlar. Evet...Ayı halesinden çıkarmak mümkün değildir..."*³²

anlamındaki iki beyitten birincisi zevkimize uygun gelmezse de, ikincisi herkes tarafından güzel sayılabilir. Bundaki:

*"İçinde helak olan çoğu talepler kalbimde hiçbir heyecan duymadan tabii olarak girmiştir. Yağmacılık yaptığım zamanlarda gıdaları vahşi hayvanlar olan benim gibi nice yağmacıları vahşi hayvanlara azık olarak terk ettim. Onlara sanki cephelerinde Benî 'İmrân (övdüğü kişinin mensup olduğu aile)'in elleri gibi ak alınlı atlarla karşı durdum..."*³³

anlamında olan girişi İbnu'l-Esîr en güzel girişlerden sayar³⁴.

Sevdiklerinden Ebû Muhammed adında birinin tekrarlanan daveti üzerine Mutenebbî'yi Ramle'de görüyoruz ki, buranın valisi Ebû Muhammed

el-Hasen b. 'Ubeydullah b. Tuğc kendisine saygı göstermiş olduğundan o da karşılık olarak bu valiye edebî sanatlarla dolu uzun bir kaside yazmıştı.

Bu güzel ve uzun kasidenin girişini İbnu'l-Esîr mükemmel bulduğu gibi³⁵ teşbihindeki şu:

“O kızlar üzerlerini giydikleri zaman, giyindikleri nakışlı elbiselerin nakışları yumuşak vücutlarına çıkar. Gülümsedikleri zaman dudakları arasından görülen dişleri inciye benzediğinden gerdanları dudakları arasından (dişleri kastediyor) süslenmiş zannedilir (gerdanları kastediyor).”³⁶

anlamındaki beyitler de güzeldir.

Bu valiye methederken bunun askerlerini şu şekilde tasvir eder:

“Bunun askerlerinin üzerindeki güneşin, üzerinde kendileriyle beraber giden büyük kartallardan (öldürecekleri düşmanların cesetlerini yemek için) dolayı ışığı zayıftır. Güneşin ışığı bu kuşların büyük kanatları arasından bir boşluk bulacak olursa askerlerin başlarındaki miğferler üzerinde para gibi döner.”

“Silahların parıltısı ve askerlerin bağrıışmalarından ne güneşin çakmasını görür ve ne de gök gürlemesini işitirsin.”³⁷

İbnu'l-Esîr, bunları Mutenebbî'nin i'câzlı olan şiirlerinden sayıyor ve “bütün şiirleri içinde bunlardan başka parçalar olmayaydı bunlarla bile öne geçmeyi hak ederdi...” diyor³⁸. Mutenebbî'nin bir süre bu valinin nedimi ve dostu olarak kalmış olduğunu görüyoruz.

Nihâyet “*bu veda bir sevgilinin vedası değil, bu veda ruhun bedene vedasıdır...*”³⁹ diye bundan da ayrıldı.

Mutenebbî'yi bu kişiden sonra, Antakya Valisi adı geçen Ebû'l-'Aşâ'ir'e özel yakınlık etmiş buluyor. Bu vali hakkında ilk söylemiş olduğu kasidesi:

“O sevgiliye aşk ve sevdasından dolayı her gözü ağlar. Gözyaşını gözlerde gördüğünde tabii zannediyor. Kendi gözünden başka her gördüğü gözü ağlar gören acımak ne olduğunu nasıl bilir?!.”⁴⁰

beyitleriyle başlar ki, bunları Mutenebbî'nin ilk defa kullandığı güzel başlangıç beyitleri olduğu konusunda, edebiyat âlimleri ittifak etmişlerse de, ikinci beyitte pek haklı olarak İbnu'l-Esîr tenâfuru'l-hurûf (telaffuzu zor harflerin yan yana gelmesi) bulmaktadır⁴¹.

Bu kasidesinin dördüncü beytinde:

“Ziyarete engel oluyordun. İşte bu gün öyle bir duruma geldim ki, seni ziyarete nail olacak olsam bile, özlemle vücudum eridiğinden seninle kucaklaşmaya bu sefer zayıflığım engel olacak.”⁴²

anlamındaki beyit Şairliği bahsinde işaret ettiğimiz aşırı mübalağasına bir örnek olabilir.

MUTENEBBÎ'DEN ÖNCE ŞİİR (II)

Yine bu kasidedeki:

“Herhangi tarafa yönelseler kendilerinden düşmanlarına korkuları ulaşmaktadır ve sanki karşılaşmadan önce savaş meydana gelmektedir... Kılıçları düşman kesmeye o kadar alışıktır ki, hemen hemen düşmanların boyunlarına doğru kendi kendilerine kınlarından çıkmak üzeredirler.”⁴³

anlamında olan iki beyit Mutenebbî'nin meşhûr şiirlerindedir.

Bu kasidedeki:

“Kahramanların görünüşleri ölümle mükemmelleşir. Tamam olması ayın güneşle birlikte doğup görünmediği gecelerde olduğu gibi...”⁴⁴

anlamındaki beyit her ne kadar itirazlara hedef olmuşsa da, güzel bir teşbîhi içermektedir.

Yine bu kasidede Mutenebbî Ebû'l-'Aşâ'ir'in ailesini de mehdin içine alarak:

“Asalet, soyluluk ve güzel ahlâklarıyla beraber aynı zamanda kendilerinden şiddet ve sertlik bile ortaya çıkması suya benzer ki; bu yumuşaklığı ve tatlılığıyla beraber kılıçların ağzına şiddet ve keskinlik verir (Demire su vermeyi kastediyor)” diyor⁴⁵.

Bundan sonra yine şu yolda Ebû'l-'Aşâ'ir'i methetmeye döner:

“Senin fiillerinin güneşindeki sözlerim, güneş gibi değildir... Fakat yalnız güneşin doğması gibidir... Yüce şair sensin. Senin arkadaşın da (kendisini kastediyor) lafız şairidir ki, her ikisi de kendi çaplarında ince manaların sahipleridirler.”⁴⁶

Mutenebbî, bu valinin de Taberiyye valisi Bedr b. 'Ammâr gibi özel şairi olmuş ve her fırsatta onu methetmeye başlamıştı.

Bunun da eğlence ve içki meclislerinde bulunan Mutenebbî, şarap içmemekteki ısrarını muhafaza ediyordu. Bir gün bu valinin içki meclisinde, kamıştan yapılmış bir kutu içine konulmuş, üzeri incilerle süslenmiş misk topunu, yüzeyi köpüklenmiş siyah şaraba benzetmiş ve bunu irticâlî bir şiiriyle ifade etmişti⁴⁷.

Krallar ve prensler nezdinde Mutenebbî'nin gördüğü bu iltifatlar kendisinin çevresinde rekabetlere sebep oluyordu.

Bedr b. 'Ammâr'ın yanındayken kendisine İbn Kurûs rakip olduğu gibi burada da Mutenebbî'nin dostu olup, aslında kendisini bu valiye takdim etmiş olan Mes'ûdî adında birisi aleyhine dönerek rekabete başlamıştı.

Eski Arap şairleri gibi kalınan yerleri anarak başlayan bu vali hakkındaki ikinci kasidesi bunu methetmekten çok bu rakibini yermektedir. *“Bu adam Mutenebbî'nin kıymetini takdir edemediği hâlde, Mutenebbî bunu pekala biliyor ve aleyhinde uydurulan yalan; bunu nakleden kimse kadar Mutenebbî'ye önemsiz geliyor ve bazen yemekte yediği ekmeğe kadar değeri*

olmayan kimse ile beraber bulunmak felaketine uğruyor.” idi. “Fakat kendisini bunlarla bir yerde bulunmak mecburiyetinde bırakan Ebû'l-'Aşâ'ir'in hediyesi olan elbiseleri, kendisinin mülkü olmayan yerlerde giymeye utanmıştı.”⁴⁸

Mutenebbî'nin bu valinin yanında dahi kalamayacağını keşfetmek güç değildi. Birileriyle iyi geçinmek için evet demeye yanaşmayan bu özgür şair, kendisini zillete düşürmeye mecbur olmadığı gibi, aslında valilere bile değil, hükümdarlara nedim olmaya layık olduğundan, bu valilerin nezdinde kalmayacağı tabiydi.

İkinci Bölüm (Kâfûr İhşîdi'ye İntisabına Kadar):

Seyfu'd-Devle'nin⁴⁹ Berzeveyh⁵⁰ zaferinden 337 yılında⁵¹ Antakya'ya dönüşünde büyük bir zafer merasimi yapılmış ve bu muzaffer hükümdar çeşitli yerlerinde ağaç ve vahşi hayvan resimleri olan kalın canfes kumaştan yapıma iki direkli bir çadırda tebrikleri kabul etmiş ve Rum kralı başındaki tacıyla önünde eğilmişti.

Bu şehrin valisi Ebû'l-'Aşâ'ir Huseyn aracılığıyla Seyfu'd-Devle'ye takdim edilen Mutenebbî, şiiirlerinin üçte birini hakkında yazdığı bu hükümdarı, ilk defa bu çadırda içinde nesiblerinin en güzelini içeren⁵², yani başlangıcında *“Dur ey sevgilim! Birinci bakışla ruhumu aldığın için, ikinci bir bakışla onu bana ver... İnsana zarar verdiği şeyi telafi etmesi gerekmez mi? Deve üzerinde sen bir çiçeksin ki, kapçığın mahfendir. Allah bizi seninle selamlasın...”*⁵³

anlamındaki beyitleri içeren uzun ve güzel bir kasidesiyle methetmişti. Bu güzel nesîbden sonra:

*“Kaybettiğim gençliğin hoşluk ve tazeliğinden, şu iki direkli çadır içinde parlamakta olan bulutların şimdi yağdıracağı yağmur daha çok hoşluk ve tazeliğe sahiptir. Bu çadırdaki bahçe yeşilliğini bulutlardan almıştır. Ağaçlarındaki güvercinleri ses vermez, buradaki hayvanları biri diğerine hücum etmiş oldukları hâlde barışık görürsün!.. Rüzgardan çadırın eteklerinde dalgalar meydana geldiği zaman bir av meydanı gibi üzerlerindeki atlar koşar ve aslanlar geyikler üzerine hücum eder. Başındaki tacıyla Rumun (Rum hükümdarının) görüntüsü; sarığından başka tacı olmayan efendinin önünde aşağılık bir hâl alıyor...”*⁵⁴ diye Seyfu'd-Devle'yi ve bu çadırı tasvir eder.

19. Seyfu'd-Devle'nin Şairi Mutenebbî: Mutenebbî yukarıda ahlâkî özellikleri bahsinde söylediğimiz şartlar altında artık Seyfu'd-Devle'nin şairi olmuştu. Bu tarihten sonra bu hükümdar hakkında parlak şiiirleri başlar. Nasıl başlamasın ki, edebiyatçılar ve şairlerin caizelerine mahsus olmak üzere, her biri on miskal ağırlığında, bir tarafında resmini, diğer tarafında ismini ihtiva ederek, bu hükümdarın bastırmış olduğu dinarlara bolca nail olduğu gibi, bizzat hükümdar başta olmak üzere amcasının oğlu meşhur şair Ebû Firâs, diğer edebiyatçılar ve şairlerin tenkitçi bakışları altında bulunuyordu.

MUTENEBBÎ'DEN ÖNCE ŞİİR (II)

Seyfu'd-Devle'nin gerçekte övgüsüne layık bir hükümdar olduğunu da ilave etmek gerekir.

Bu hükümdarın savaşları ve zaferlerini tarih sayfalarına kaydeden Mutenebbî, özel meclislerinde meydana gelen hâl ve hareketleri de irticalî olarak tasvir ediyor ve hükümdarın ailesinden bir öldüğünde matem tutmak için güzel mersiyeler söylüyordu. (Seyfu'd-Devle'nin oğlu, amcasının oğlu, küçük ve büyük hemşerileri hakkındaki mersiyeleri gibi.)

Seriyu'r-Refâ', Bebbeğâ ve Evâ'⁵⁵ gibi bu hükümdarın sarayında bulunup Mutenebbî'nin gelmesiyle değerleri kalmamış olan şairlerin kendisini çekemedikleri hâlde ona üstün gelemiyorlardı. Hatta bunlardan en güçlüsü olup, Mutenebbî'den sonra ikinci sayılan Ebû'l-'Abbâs Ahmed b. Muhammed en-Nâmî (399'da vefat etmiştir) Mutenebbî'nin geldiği ilk yıl seyfu'd-Devle'nin annesi hakkında söylemiş olduğu mersiyedeki en güzel beyitlerinden olan:

“Zaman beni o kadar felaket ve sıkıntılara soktu ki kalbimde sıkıntı oklarının isabet etmediği bir nokta kalmadığından kalbim oktan bir kılıf içine girmiştir. Bunun üzerine artık bana oklar isabet ettikçe kalbime değmeyerek diğeri üzerinde kırılmaktadır...”⁵⁶

anlamında olan iki beytine gıpta etmiş etmiş olduğunu saklayamayarak yenildiğini açıklamıştı.

Gerçekte bu mersiye çok hoş olup, güzel mersiyelerden sayıldığı gibi sonundaki Seyfu'd-Devle'ye hitaben:

“Sen insanlardan biri olduğun hâlde onları hepsine üstün olan şaşılacak bir şey değildir... Çünkü misk ceylanın kanından bir parça olduğu hâlde ceylanın bütün vücuduna üstündür...”⁵⁷

anlamındaki beyti İbnu'l-Esîr, Mutenebbî'nin en güzel şiirlerinden olmak üzere kaydetmektedir.⁵⁸

Muberki' adıyla ortaya çıkarak başına bir çok kabileyi toplayıp Şâm civarında bazı şehirleri elde etmiş ve Humus'a da girmiş olan şairimiz gibi Karmatîlerden peygamberlik iddiasında bulunan bir kişi bu şehirde Seyfu'd-Devle tarafından vali bulunan amcasının oğullarından Ebû Vâ'il Tağlib'i esir ederek kendisini kurtuluş fidyesi vermeye mecbur etmişti. Seyfu'd-Devle peygamberlik iddiasında bulunan bu adam üzerine gelmiş, başındaki cemaati dağıtmış ve onu öldürerek kesik başını bir mızrağın üzerinde olarak Ebu vâ'il ile beraber Halep'e dönmüştü⁵⁹. 337 yılında Mutenebbî için bu olay iyi bir konu olduğundan bu münasebetle bir kaside yazmıştı. Yukarıda söylediğimiz gibi, kaside, hicviye ve mersiyelerinde nesîbi asla bırakmayan şairimiz bu kasidesine de teşbîh ve gençlik hatıralarını tazeleyerek başlamaktadır.

Sonra Ebû Vâ'il'in kurtulmasını batmış ayın tekrar doğmasına benzetiyor ve kendisini kurtaran bu ordudaki atların kaldırdıkları tozlar içinde hareketlerinden bulut içinde yürüdüklerini ve üzerlerindeki terden yağmurlar içinde kalmış olduklarını söyleyerek güzel bir teşbîh yapıyor⁶⁰. Bu

peygamberlik iddiasında bulunan kişi kendisinin peygamberlik iddiasında bulunduğu zamanı hatırlatmış olmalıdır ki, bunun “*Ulaşılabilir bir amaç için çalışan kişilerin birincisi olmadığını*” söylüyor⁶¹.

Bu kasidenin sonundaki:

“Hiçbir kimseye vefası olmayıp, her gün başka birine meyleden bu dünya bir hayat kadını gibi vefasız; avcının tuzağı gibi hileli ve eziyet vericidir.”

anlamındaki beyit için İbn eş-Şecerî, dünyanın yerilmesi konusunda söylenen sözlerin en güzelidir, diyor⁶². Yine aynı yılda yukarıda söylediğimiz şekilde Irak’taki Büveyhoğullarından Mu‘izzu’d-Devle; Seyfu’d-Devle’nin kardeşi Musul hükümdarı Nasiru’d-Devle üzerine yürüdüğü zaman Seyfu’d-Devle’nin kardeşine yardım etmek için hareket ettiğini haber alınca bununla anlaşma yapıp savaşmadan geriye dönmüştü.

Bu olay için Mutenebbî, Seyfu’d-Devle’ye bir kaside yazmıştır. Her beyti Arap edebiyatının birer abidesi olan bu kasidede:

“Tozlarıyla gündüzün aydınlığını ortadan kaldırarak öğle vaktini güneşin batma zamanına çeviren orduyu sevk eden bu hükümdarın her fetih ve zaferden bir gurur hissi duymadan döndüğünü, önemli işlere bile önem vermeden hızlıca hareket ettiğini” söyler⁶³.

Mutenebbî gerçekte böyle bir hükümdara layık bir şair; Seyfu’d-Devle de böyle bir şairin methine değer bir hükümdardı.

Mutenebbî, hükümdara bağlanarak “*artık gece yolculuklarını fakirlikten kurtulamamış olanlara bırakıp, kendisi bunun nimetleriyle atlarını altın nallarla nallatmıştı.*”⁶⁴

Hükümdar kendisini hakkıyla takdir etmiş olduğundan hiçbir zaman yanından ayrılmıyor ve sanki bunun şairlerinin kendisini ihya edeceğine emin olduğundan sürekli olarak onu türlü türlü ihsanlarına boğarak bu şairi söyletmeye sebepler oluşturuyordu.

At, elbise, cariyeye, kılıç, altın, kumaş vermesi; arazi ve çiftlikleri tımar olarak vermesi vesilesiyle olan bütün teşekkürlerini bu şair de şiir diliyle ifade etmiştir⁶⁵.

Rumlara karşı galibiyetini öven kasideler yazdığı gibi, yenilgisinden bile destansı zaferler meydana getiriyordu.

Ayrı ayrı her kasidesindeki gösterdiği edebî sanatlar, methettiği bu kişiyi tasvir etme konusunda olanca gücünü sarf etmiş olduğu zannını doğurursa da diğerlerinden tamamen ayrı tam bir parça oluşturan bu kasideleri aynı kişi hakkında olduğu hâlde asla biri diğerine benzemediğinden tasvir ve teşbihlerinde tekrar bulunmadığından kabiliyetinin derecesine şaşırılmamak mümkün değildir.

MUTENEBBÎ'DEN ÖNCE ŞİİR (II)

Yukarıda şair kimliği bahsinde söylediğimiz edebî anlam zenginliğine olan yeteneği konusuna bu kasideleri birer örnek olabilir. Bu kasidelerinden birine şöyle başlar:

“Sevdiğimin sadece hayali benimledir. Yüzünü görmekten çoktan beri mahrum olduğumdan hayali gerçek yerine geçmiştir. Bunun üzerine onu rüyada göreceğim olursam gördüğüm hayali değil hayalinin hayalidir. Siz ey sevgililerim! Sizin özleminizle kör olan gözümden kaşıyorsanız da sizin hayranınız olan kalbimin derinliklerinde sakinsiniz!..

Sizin hayalinizin kalbimde bıraktığı izle olan bu manevî buluşma sizin cömertliğiniz değil, sizin adınıza kalbimin bana bir lütfüdür.

Beni hüznün ve eleme düşüren aşk ve sevdaya iffetle karşılık vererek, onu da kendim gibi acıları tattırıp kendisinden intikam aldım.”⁶⁶

Bu başlangıç ve nesîbden sonra Seyfu'd-Devle'yi methe başlayıp bunun:

“Düşmanlarını savaştan önce korkudan öldürdüğünü ve kendilerine ihsanda bulduklarını da ikramdan önce güler yüzle karşıladığını, kendisi rüzgar gibi olup, hızıyla kendisini bekleyenlerin acele etmesini istemek zorunda bırakmazdı.” der⁶⁷.

Bu kasidesi şöyledir:

“Her komutan askerlerini hayatı için ister. Bunların içinden yalnız sana ‘ey hayatını askerleri için isteyen komutan!’ diye hitap ediyoruz.”⁶⁸

anlamında bir beyitle son bulur.

Baştan aşağıya seçilmeye değer kasidelerinden herhangi beytini tercih, özel bir ifadeyle bir tercihte bulunmadan tercih etmekse de burada hepsini tercüme ve gösterme amacını gütmeye için hemen hemen her kasidesinden bir örnek gösteriyoruz. Arap dilinin özelliklerine ait olanları ise zorunlu olarak bırakıyoruz.

Seyfu'd-Devle'ye intisabının ikinci yılında, yani 338 yılında, bu hükümdarın annesinin mezarını ziyaret etmek üzere, beş bin asker ve iki bin köle ile Meyyâfârikîn (Silvan)'e gitmesi sırasında söylemiş olduğu kasidesi de bedî'î ifadelerle doludur. Burada Seyfu'd-Devle'ye:

“Senin hakimiyetin güneşte bile geçerlidir. Ayda görülen siyahlık da senin işaretidir (Hayvanlara vurulan damga gibi).” diye bir hitabı vardır⁶⁹.

Bu şehirde Seyfu'd-Devle için kurulmuş büyük bir çadır şiddetle esen rüzgardan devrilmiş ve insanlar bunu uğursuz sayarak bir çok laflar söylemişlerdi.

Mutenebbî bu çadırın devrilmesi için hüsn-i ta'lil (güzel neden gösterme)ler bularak şu şekilde bir methiye söylemişti:

“Her bir yanında bir çok askerin yürümesi ve hareket etmesine müsait olan büyük bir çadırın etrafı senin heybetinden daraldı. Bu çadır; denizler

parmakları gibi olan cömert eller üzerinde nasıl durabilir?! Keşke vakarını taksim edip, adaletli bir şekilde tahammül edebileceği kadarını vereydik. (Yani o da nasibini alıp sebat edebilirdi.)

Çadır, güneşin bahsettiği ışık gibi yıkanması ve yok edilmesi mümkün olmayan bir şekilde, senin ışığının rengini kendi rengi üzerinde görerek, kazanmış olduğu bu büyük şereften dolayı kendini yerlere attı.

Bu şerefe insanlar da nail olmuş olsalardı, senin etrafında sevinçlerinden onların ayakları da dolaşıp düşerlerdi.

Sen bu çadırı diktirerek gölgeliği uzattırduğun zaman din düşmanlarıyla gazaya azmettiğinden vazgeçtiğin haberleri yayılmıştı.

*Cenab-ı Hak bunu yıkarak savaşa yöneleceğine işaret buyurdu.*⁷⁰

Kaynaklarımızdan olan *el-Meselu's-Sâ'ir fî Âdâbi'l-Kâtibi ve'ş-Şâ'ir* sahibi Diyâ'u'ddîn İbnu'l-Esîr bu kitabının mana ile ilgili sanatları işleyen ikinci makalesinde “*Edebî anlamları, yeni olaylar ve olağanüstü gelişmelerin ilham ettiğini*” söyleyerek Ebû Temmâm ve Buhturî'nin bazı şiirlerini kaydettikten sonra, Mutenebbî'nin bu çadır hakkındaki şiirini zikrederek bunun baştan aşağıya bedî'î anlamlar içerdiğini ve böyle nadir sebeplerin şaire ya da yazara kaynak olduğunu söylemiştir⁷¹.

Mütenebbî'nin cesaretiyle ilgili bahiste söylediğimiz gibi, bu hükümdarla bazı savaşlarda bulunmuş olan şairimiz Samandu⁷² savaşında bile bu hükümdarla beraberdi.

Bu savaşta demir zırhlar içinde bulunan bu hükümdarın elindeki mızrağı maharetle hareket ettirmesinden kendisini tanıyıp, uzaktan yanına gelmiş olduğunu şöyle ifade etmektedir:

*“Askerlerin safları hazır olup savaş başlamışken seni uzaktan görüp tanıdım. Nasıl tanımayayım ki, denizin yüzeyi uzaktan sakinken bile tanırım. Dalgalanacak olursa nasıl tanınmaz?!”*⁷³

Bu savaştaki yenilgisi üzerine söylemiş olduğu kasidesinde şu anlamdaki beyitler vardır:

“Esir etmiş olduğumuz kimselerde hayat izinin kaldığını zannetmen, sırtlanın yediği leşten başka ne olabilir?!”

Vadiye nazır olan tepelerden çıkan diğerini beklemeye gerek görmeyip tek başına savaşan aslanlara neden karşı durmadınız?..

Cenab-ı Hak ordumuzu hainlerden temizleyerek ikinci defa üzerinize iyi kahramanlarla gelmemiz için bizi sizin elinizle yenik düşürdü.

Bundan sonra her savaş onun lehindedir ve o her savaşın komutanı ve efendisidir.

MUTENEBBÎ'DEN ÖNCE ŞİİR (II)

Senden başka her cömert kişi kendinden öncekilerin izini takip eder. Yalnız sen ey Seyfu'd-Devle! Hiç kimseye uymayıp, kendin iyi işler yaparsın!..."⁷⁴

¹ *es-Subhu'l-Mebnû 'an Haysiyeti'l-Mutenebbî*, s. 168-171'den naklettiğimiz bu hikâyenin kaynağını, eserin müellifi Ebû Temmâm'ın aşağıdaki iki olayıyla anlatıyor. İlki şudur: Ebû Temmâm Basra'ya gitmiş ve buraya gelişini iyiye yoran 'Abdussamed İbnü'l-Ma'zel, halkın kendisinden yüz çevirip Ebû Temmâm'a yönelmelerinden korkarak

أنت بين اثنتين تبر زلنا س وتلقاهم بوجه مذال
لست تنفك راجياً لوصول من حبيب أو راجياً في نوال
أي ماء ييقى لوجهك هذا بين ذل الهوى وذل السؤال

"Sen bu şehre girecek olursan halk nazarında şu iki durumdan kurtulamayacaksın. Arzu ettiğine kavuşmuş ya da kavuşmayı isteyen biri... Şu durumda, bu aşağılık sevdadan ve aşağılatıcı dilencilikten yüz suyu kalır mı insanda?.." şiirini kendisine göndermiş ve bunun üzerine Ebû Temmâm buraya girmekten vazgeçmiştir.

İkincisi de şudur: Ebû Temmâm'ın, Ahmed b. el-Mu'tasim el-Musta'în (İbnü'l-Esîr, V, 54'te Mu'tasim'in torunu, yani oğlu Muhammed'in oğlu olarak göstermiş ve İbn Miskeveyh'in *Tecâribu'l-Umem*'de Mu'tasim'in oğlu olarak göstermesini reddetmiştir.) hakkındaki "ما في وفوك ساعة..." diye başlayan kasidesini bu zât için yazdığı mecliste bulunan Ebû Yûsuf b. İshâk el-Kindî, Arapların filozofu namıyla meşhurdur ki, ilâhiyât, tabiî bilimler ve matematiğe dair 400'e yakın eseri vardır. *Risâle fi mâ sadara fi'l-Eseri'l-'Azîm* (222) adlı eserinden, bu tarihte hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Bu kasidedeki

أقدام عمرو في سماحة حاتم في حلم أحنف في ذكاء إبأس

beytine gelince, hükümdarın (Ahmed b. el-Mu'tasim) adı geçenlerden cesareti ve ata biniciliğiyle meşhur 'Amr b. Ma'dikerib'den daha eski, daha cesur, Hâtim'den daha cömert, Ahnef'ten daha yumuşak huylu ve İyâs'tan daha zekî olup, hatta bunların üzerinde olduğunu söyleyerek Ebû Temmâm'a itiraz etmiş ve Ebû Temmâm, başını önüne eğip epey düşündükten sonra, "İhsan, in'âm, cesaret ve kahramanlık konularında emirden daha aşağıda olan kimselerle örnek olarak bir arada dile getirilişine itiraz ederek, "Çünkü Cenab-ı Hak kendi zâtının nuru için ondan çok daha az (ışığı) olan kandil ile bir örnek vermiştir. ("مَثَلٌ نُورُهُ كَمِشْكَاةٍ...") âyet-i kerimesini kastediyor) meâlinde olan

لاتنكروا ضربي له من دونه مثلاً شروداً في الندى والبأس
فالله قد ضرب الأقل لنوره مثلاً من المشكاة والنبراس

şeklindeki güzel cevabı vererek, meclisten dışarı çıkmış ve aşırı düşünmekten bu filozofun gözlerine kan hücum etmiş olduğunu gördüğünde, bu şairin kırk günden

fazla yaşayamayacağını söylemiş ve gerçekten de kırk gün bittiğinde şair vefat etmişti. Bununla beraber *es-Subhu'l-Mebnî 'an Haysiyyeti'l-Mutenebbî* sahibi Bedî'î, bir rivayete göre Ebû Temmâm'ın bu kasidesini Ebû Temmâm'ın Halife el-Mu'tasim'a okuyup, anlatılan itiraza karşılık olarak Halifeye hemen bir cevap ve ne isterse temin edilmemesini söyleyip, arzusu üzerine bir Halife tarafından kendisine Musul valiliği verilmiş ve oraya vardığında kırk gün içinde vefat etmiş olduğu söylendiğinden, bunu reddetmekle Halife tarafından değil de, Hasen b. Vehb tarafından bu şehre posta nâzırı olarak tayin edilip, burada iki yıla yakın memuriyet yaptıktan sonra vefat etmiş olduğunu söylemeyi de unutmamıştır.

2

هذا الذي أبصرت منه حاضرًا	مثل الذي أبصرت منه غائبًا
كالبحر يقذف للقريب جواهرًا	يهدى إلى عينيك نورًا ثاقبا
كالشمس في كبد السماء وضوءها	جوذاً ويبعث للبعيد سحائبًا
	يغشي البلاد مشارقا ومغاربا

3

فتى كالسحاب الجون يخشى ويرتجى
يرجى الحيا منه وتخشى السواعق

⁴ *el-'Umde fi Sinâ'ati's-Şi'ri ve Nakdihi*, II, 31.

⁵ Medine-i Münevvere'de bir dağdır.

6

أجاور الديمةاس رهن قرارة	فيها الضياء بوجهه والنور
ما كنت أحسب قبل دفنك في الثرى	أن الكواكب في التراب تغور
ما كنت أمل قبل نعشك أن أرى	رضوى على أيدي الرجال تسير

⁷ İbnu'l-Esîr, VIII, 123.

⁸ Bütün edebiyatçılar Mütenebbî'nin sevgilisiyle kendi arasına bu yolda medhettiği kişiyi sözlü olarak aracı etmesini, terbiye ve nezihlikten uzak bularak kendisini fena bir vaziyete koymuş olmasını tenkit etmektedirler. Bununla beraber Mutenebbî'nin şiirlerini şerh edenlerden birisi olan 'Arûzî'den ve 'Arûzî de Mutenebbî'nin şiirlerini rivayet eden hizmetçisi Ebû Bekr Şa'rânî'den Mutenebbî'nin

عل الأمر يرى ذلي فيشفع لي
إلى التي تركني في الهوى مثلا

şeklinde olan beytinde “يشفع” kelimesini if'âl babından okumuş olduğunu be buna dayanarak bu yanlış ifadenin aslında bulunmadığını ifade etmiştir.

MUTENEBBÎ'DEN ÖNCE ŞİİR (II)

9

ترابه في كلاب كحل أعينها
لسوره في سماء الفخر محترق
وساقت الأرض حتى كان هارهم
وسيفه في جناب يسبق العذلا
لو صاعد الفكر فيه الدهر ما نزلا
إذا رأى غير شيء ظنه رجلا

10

لو كان ذوالقرنين أعمل رأيه
أو كان صادف رأس عازر سيفه
أو كان لبحر مثل مئنه
أو كان للنيران ضوء جبينه
لما أتى الظلمات صرن شوسا
في يوم معركة لاعيا عيسى
ما انشق حتى جاز فيه موسى
عبدت فكان العالمون محوسا

¹¹ Mutenebbî'ye ait özel bölüm.

¹² Bu kasidesine de methedilen kişi yalnız on dirhem caize vermiş ve kendisine kasidenin güzel olduğu söylenilerek bu caizenin azlığı ifade edilmekle on dirhem daha ilave etmişti. *İrşâdu'l-Erîb ilâ Ma'rîfeti'l-Edîb*, V, 204.

13

هام الفؤاد باعرايبة سكنت
مظلومة القد في تشبيهه غصنا
بيضاء تطمع فيما تحت حلتها
كانت الشمس تعسى كيف قابضه
بيتا من القلب لم نعد له طنبا
مظلومة الريق في تشبيهه ضربا
وعز ذلك مطلوبا إذا طلبا
شعاعها ويراه الطرف مقتربا

14

وقد خفى الزمان به علينا
لقد حسنت بك الأوقات حتى
كسالك الدر يخفيه النظام
كأنك في فم الزمن ابتسام

15

سفرت وبرقعها الفراق بصفرة
فكأنها والدمع يقطر فوقها
نشرت ثلاث ذوائب من شعرها
واستقلت قمر السماء بوجهها
سرت محاجرها ولم تك برقعها
ذهب بسمطي لؤلؤ قدر صعا
لي في ليلة فارت ليباربعها
فارتني القمرين في وقت معا

16

أبلغ ما يطلب النجاح به أنطيع وعند التعمق الزلل

17

مددت في راحة الطيبي يدا
إن يكن البضع ضربا طنهما
فما درى كيف يقطع الأمل
فر بما ضر ظهرها القبلي

18

قصدت في شرقها ومغربها
لم يبقى إلا قليل عافية
حتى اشتكتك الركاب والسبل
قد وفدت تجتديكها العليل

¹⁹ *el-Meselu's-Sâ'ir*, s.195.

²⁰ Dîvânî şerh edenlerden birincisi Ebû'l-Feth b. Cinnî, bu anlamın sebebi bana da söylenmiş en zarif bir söz olduğunu söylemiş olmasına karşılık, Rum kralının yanında söylenmiş olup, isteği üzerine kendisine yöneltilince “*Bu şairden daha yalancı kimse görmedim... İnsanın gözü üzerine devler çıkar da onu öldürmez mi?*” demiş olmasını nakl etmesi iki ilginç çelişki oluşturmaz mı?.. *el-Meselu's-Sâ'ir*, s. 196.

21

فكان مسير عيسهم زميلا
كان العيس كانت فوق جفني
وسير الدمع أثرهم أحمالا
مناخات فلما ثرن سالا
ولكن كي يصن به الجمالا
ولكن خفن في الشعر ضلالا
وضفرن الغدائر لا لحسن
ليسن الوثنى لامتجمات

MUTENEBBÎ'DEN ÖNCE ŞİİR (II)

22

أمعفر الليث الهزير بسوطه
 وقعت على الاردن من بليّة
 ورد أداور ذا البحيرة شاربيا
 متخضب بدم الفوارس لابس
 ما قوبلت عيناه الا ظنتا
 في وحدة الرهبان إلا أنه
 يطاء الثرى متفقا من تبيهه
 ويرد عفرتة إلى يافوخه
 مازال يجمع نفسه في زوره
 سبق التقاءك بوثة حاجم
 خذلته قوته وقدكا فتحه

لمن ادخرت الصارم المصقولا
 نضدت بها هام الرفاق تلولا
 ورد الفرات زئيره والينلا
 في غيليه من لبدتيه غيلا
 تحت السدحي نار الفريق حلولا
 لايعرف التحريم والتحليلا
 فكأنه آس يحبس عليلا
 حتى تصير لرأسه اكليلا
 حتى حسبت العرض منه الطولا
 لولم تصادمه لجازك ميلا
 فاستنصر التسليم والتجديلا

Halife Mütevekkil'in veziri Feth b. Hâkân'a yazdığı methiyelerinin yerinde, Buhturî dahi bu vezirle karşı karşıya gelmiş olan aslanı tasvir etmiş ise de, İbnu'l-Esîr, Buhturî'nin tasvirini eksik bulup, Mutenebbî'yi ona çok büyük bir üstünlükle sunuyor. *el-Meselu's-Sâ'ir*, s.496. (Aslan tasvirinde Araplarda Bişr b. 'Avâne'yi geçen olmamıştır. Bunun bu konudaki şiiri en iyi sayılır. Bedî'ü'z-Zemân Hemezânî tarafından nakil ve rivayet edilen bu şiir, el-Cevâ'ib matbaasında basılan *Makâmât*'ın sonunda mevcuttur.)

23

لو كانت علمك بالاله متسما
 لو كان لفظك فيهم ما انزل
 في الناس ما بعث الاله رسولا
 الفرقان والتوراة والنجيلا

24

نحنى بصور أم نحنءها بكا
 وماصغر الاردن الساحل الذي
 وقل للذي صور وأنت له لكا
 تحاسدت البلدان حتى لو أنهما
 حبيث به إلا إلى جنب قدركا
 وأصبح مصر لاتكون أميره
 نفوس لسار الشرق والغرب
 ولو أنه ذومقلّة وفم بكا

25

سلكت تماثيل القباب الجن من
 شوق بما فادرن فيك الاعينا

²⁶ Bunun hicviyesindeki Mutenebbî'nin şu "Ey İbn Kurûs! Ey körün yarısı!.. diğer bir ifadeyle "Ey gözü olanın yarısı!" وإن تفتخر فيا نصف البصير" beyti tek gözlü olanları tasvir etmekte kullanılan bir tabirdir.
27

لألسوى ودك ليذاكا أسيت أرجوك وأخشاكا	لم تر من نادمت الاكا ولالحبيها ولكنني

28

لك يا منازل في القلوب منازل
أقفرت أنت وهن منكأ أواهل

29

وما قلت من شعر تكاد بيوته
إذا كتبت يبيض من نورها الحبر

30

كان المعاني في فصاحة لفظها
نجوم الثريا أو خلافتك المرهر

31

كتبت في صحائف المجد بسم
ليلها صباحها من النار والاصباح
خبر أعضائنا الرؤس ولكن
ثم قيس وبعد يس السلام
ليل من الدخان يتمام
فضلتها بقصدك الاقدام

32

كرم تبين في كلامك ماثلا
أعيأ زوالك عن محل نلته
ويبين عتق الخيل في أصواتها
لاتخرج الأقمار عن هالاتها

33

ومطالب فيها الملاك أتيتها
ومقانب بمقانب غادرتها
وقبلتها غرر الجياد كأنما
ثبت الجنان كأنني لم آتها
أقوات وحش كن من أفواتها
أيدي بني عمران غي جبهاتها

³⁴ el-Meselu's-Sâ'ir, s.419.

MUTENEBBÎ'DEN ÖNCE ŞİİR (II)

³⁵ *el-Meselu's-Sâ'ir*, s.420.

³⁶

حسان الثننى يتقش الوش مثله
وييسمن من در تقلدن مثله
إذا مسن في أجسامهن النواعم
كان التراقي وشحت بالمباسم

³⁷

تمر عليه الشمس وهي ضعيفة
إذا ضوءها لاقى من الطير فرجة
تطالعه من بين ريش القشاعم
تدور فوق البيض مثل الدرهم
ويخفى عليك الرعد والبرق فوقه
من اللمع في حافته والهمام

³⁸ *el-Meselu's-Sâ'ir*, s.494.

³⁹

ماذا الوداع وداع الوامق الكمد
هذا الوداع الروح والجسد

⁴⁰

أتراها لكثرة العشان
كيف ترثي الذي ترى كل جفن
تحسب الدمع حلقة في المآقي
راءهاغير جفنها غير راقبي

⁴¹ *el-Meselu's-Sâ'ir*, s.180.

⁴²

حلت دون المزار فاليوم لوزر
ت لحال التحول دون العناق

Mutenebbî dîvânını şerh edenlerden birincisi Ebû'l-Feth İbn Cinnî'ye kırk yıl ilim öğretmiş olan ve hatta özel bir bahiste söylediğimiz gibi Mutenebbî'nin de hocası olan, Ebû 'Alî el-Fârisî bu ikinci öğrencisinin, yani Mutenebbî'nin şiiirlerini beğenmez ve bundan dolayı Mutenebbî'nin en meşhûr taraftarı olan bu kidedli öğrencisini üzer idi. Bir gün bu hocanın bahis konusu olmak üzere bir beyit söylemesi teklifini Ebû'l-Feth fırsat bilerek, Mutenebbî'nin bu beytini söylemiş ve hoca beğenip tekrar ederek söyleyenin kim olduğunu sormuştu. Ebû'l-Feth:

أزورهم وسواد الليل يشفع لي
وانثنى وبياض الصبح يغرى بي

“Ben onları gece karanlığının koruması altında ziyaret eder ve sabahın beyazlığı rakipleri üzerime davet ettiği hâlde dönerim.”

Anlamında olan; *Yetîmetu'd-Dehr* sahibinin dediği şekilde, Mutenebbî'nin “Emîru Şi'ri” ni söyleyerek, *“bunu söyleyen şairdir.”* deyip, söyleyenin kim olduğu gizlemiş ve hoca : *“Vallahi, bu daha güzel! Kimindir bunlar?!”* diye tekrar sorduğu hâlde

Ebû'l-Feth yine açıklamayarak Mutenebbî'nin yukarıda adı geçen Bedr b. 'Ammâr hakkındaki bir kasidesinin beyitlerinden olan:

أمضي ارادته فسوف له قد واستتقرب الاقصى فثم له هنا

“Azim ve iradesi o kadar güçlü ve hızlıdır ki, bir işe niyet ettiği zaman hemen onu yapmakla gelecek, geçmiş ve uzak yakın olur...”

diyen şairindir demiş ve bu da hocanın hoşuna giderek, söyleyeni anlamak merakıyla tekrar sormuş ve Ebû'l-Feth, bu hocaya Mutenebbî'yi takdir ettirmek için yine ismini açıklamayarak:

ووضع الذي في موضع السيف بالعلي مضر كوضع السيف في موضع التدى

“Kılıcı ve cezayı hak edenlere ihsanda bulunmak; nimeti hak edenlere de kılıçla karşılık vermek kadar hükümetin şerefine zarar veren hususlardandır...”

beytini söyleyen şairindir? demesiyle hoca bunu da beğenmiş ve konuşma da uzamış olmakla beraber hocanın şiiri söyleyeni anlamak merakını Ebû'l-Feth gidermek için:

“Bunlar hocanın kendisini küçük gördüğü ve kıyafetini beğenmediği şairindir...” diyerek söyleyenin Mutenebbî olduğunu ifade etmiş ve hoca bu günden itibaren Mutenebbî'yi takdir etmeye başlamıştı.

43

بعثوا الرعب في قلوب الأعداء ي فكان القتال قبل التلاقي
وتكاد الطبأ لما عودوها تنتضي نفسها إلى الأعناق

44

كل ذمير يزداد في الموت حسنا كبدور تمامها في السمحاق

45

كرم خشن الجوانب منهم فهو كالماء في الشفار الرقاق

46

ليس قولي في شمس فعلك كالشمس س ولكن كالشمس في الاشراق
شاعر المجد خدنه شاعر اللفظ ظ كلانا رب المعاني الدقاق

MUTENEBBÎ'DEN ÖNCE ŞİİR (II)

47

وبينة من خيزران ضمنت
نظم الأمير لها قلادة لؤلؤ
بطيحة نبتت بنار في يد
كفعاله وكلامه في المشهد
زيدا يدور على شراب أسود
كالكأس باشرها المزاج فأبرزت

48

إن لكذاب السديا كاذبه
وربما أشهد الطعام معي
أهون عمدي من الذي نقله
من لا يساوي الجنزي الذي أكله
والدردر برغم من جهله
أسحب في غير أرضه حلله
مستحيا في أبي العشائر ان
ويظهر الجهل بي وأعرفه

⁴⁹ Hamdanîler içinde en çok meşhûr olan kişidir. Rumlarla yapmış olduğu kırktan fazla savaş kendisine bu şöhreti sağladığı gibi, ilmi ve edebi de ayrıca meşhûr olmasına sebep olmuştur. Yukarıda söylediğimiz gibi, Halifeden başka hiçbir Müslüman hükümdar sarayına bunun kadar ilim adamını ve şairi çekip toplayamamıştı. Kendisi yalnız meddî servete değil, şiir ve edebiyatla meşgul olmakla manevî servete de sahipti. İlginç bir tesadüf eseri olarak, doğum tarihi kendi şairi Mutenebbî'nin doğum tarihi ile aynı hicrî 303 yılına rastlamıştı. Vefatı Mutenebbî'nin öldürülmesinden iki yıl sonradır. 356 yılında İhşidîlerin birincisi Muhammed b. Tuğç'un valisi Ahmed b. Sa'îd el-Kilâbî'den 333 yılında Halep ve sonra Humus'u alıp, birinci şehri merkez yaptı.

Ne inançlı bir harekettir ki, Rumlarla olan savaşlarından dönüşünde üzerinden silkilen tozları saklattırıp, bunlardan el büyüklüğünde yapılan tuğlayı vefatında mezarı içinde başının altına konulmasını vasiyet etmişti. Vefatında tabutu Halep'ten Meyyâfarikîn (Silvan)'e götürülmüş ve orada annesinin türbesine defnedilmişti.

Gökkuşağının tasviri hakkındaki şu:

وساق صبيح للصبح دعوته
يطوف بكاسات العقار كأنجم
فمن بين منقض علينا ومنقض
على الجو دكنا والحواشي على الأرض
على أحمر في أخضر تحت مبيض
مصبغة والبعض أقصر من أرض
كأذيال خود أقيلت في غلائل
يطرزها قوس السحاب باصفر

“Sabahleyin içilen şarap sunan sakiyi şarap sunması için çağurdum. Gözlerinde uyku mahmurluğuyla kalktı. Dolup boşalan şarap kadehlerini yıldızlar gibi duru seyrettirmeye başladı. Gökyüzünde poyraz rüzgarlarının elleri etekleri yeryüzüne doğru sarkmış ve biri diğerinin üzerine gelmiş, atkılar atmış (bulutlar) idi ki gökkuşağı bunların kenarlarını kırmızı, sarı, yeşil ve beyaz renklerle süslemişti (etrafına su çekmişti). Bir güzel kızın diğerinden kısa çeşitli renklerde giymiş olduğu elbiselerinin etekleri gibi.”

Şiiri *Yefîmetu'd-Dehr* sahibi bu hükümdara isnat etmektedir.

⁵⁰ Şâm bölgesi sahillerine yakın, etrafı vadilerle çevrili yüksek bir dağın tepesinde sağlam bir kale olup, yüksekliği 570 zirâ' (kulaç)dır. Sağlamlığı ve zapt edilemez olması Frenkler tarafından vecize olmuştur. *Mu'cemu'l-Buldân*.

⁵¹ *es-Subhu'l-Munâ* sahibi 334 olarak kaydeder.

⁵² *el-'Umde fî Sinâ'ati's-Şi'ri ve Nakdihi*, II, 96.

⁵³

قفى تغرم الأولى من اللحظ مهجتي بثانية والمتلف الشيء غارمه
سقاك وحيانا بك الله إنفا على العيس نور والحدود كئامه

Mutenebbî'nin burada sevgilisini çiçeğe benzetip, onunla Cenab-ı Hakkın kendisini selamlamasını temennî etmesi insanların birbirlerine çiçek sunmalarıyla selamlamalarına işaretir.

İbnu'l-Esîr 366 yılında Ruknu'd-Devle'nin vefatıyla oğlu Adudu'd-Devle'nin tahta geçmesini yazdığı sırada “*Kumandanlar ve kardeşleri kendisini âdetleri üzere reyhan ile tebrik ettiler...*” diyor. VIII, 265.

Bu kasidenin nesîbindeki beyitlerden:

بليت بلى الأطلال إن لم أقف بما وقوف شحيح ضاع في الترب خاتمه

“Eğer silinmiş kalıntılar üzerinde yüzünü topraklar içinde zayı etmiş cimri bir kimsenin durması gibi durmayacak olursam, o izler gibi ben de silinip kaybolayım...” anlamındaki beytinde cimrinin zayı etmiş olduğu yüzüne büyük bir önem vermesiyle Ebû Bekr el-Harezmî'nin dediği gibi sırf kendi cimrilğine tercüman olmaksızın da hayranlarından meşhûr şair Ebû'l-'Alâ' bunun için de [*وهب لي ملكا لا ينبغي لأحد من بعدي*] *Ve bana bir mülk bağışla ki benden sonra hiçbir kimse ona nail olmasın. Sâd, 38/35*] suretiyle bu muhterem peygamberin (Hz. Süleyman) temennisini ileri sürerek kendisinin nail olmuş olduğu mülk ve saltanatına Allah'ın kullarından hiç birinin nail olmamasını istemiş olmasını cimrilğine delil sayıyor.

el-'Umde sahibi de teşbîh bahsinde Curcânî'nin Mutenebbî'yi kurtarmak için “*teşbîh ve temsîlin sûret ve sıfat itibariyle olduğu gibi, hâl, tarz ve metot itibariyle de olduğunu söyleyerek, Mutenebbî'nin buradaki teşbîhini hâl, tarz ve metot itibariyle olup, maksat insanlar arasında bilinenin dışında olan bir anlayıştır...*” demiş olduğunu belirtir. *el-'Umde*, I, 201-202.

⁵⁴

وأحسن من ماء الشيبية كله حيا بارق في فإزة أنا شئامه
عليها رياض لم تحكها سحابة وأغضان دوح لم تغن حماءمه
ترى حيوان البر مصطلحا به يحارب ضد ضده ويسالمه
إذا حركته الريح ماج كأنه بتحول مذاكيه وتبدأى خراغمه
وفي صورة الرومي ذي الناج ذلة لا بلحج لا يتجان الاعمامه

⁵⁵ Leningrad, Dâru'l-Fünûn, Arap edebiyatı hocası Krackovsky tarafından bunun divânı son olarak 1914 yılında Petersburg'da çok güzel bir şekilde basılmıştır.

MUTENEBBÎ'DEN ÖNCE ŞİİR (II)

56

رماني الدهر بالارزاء حتى
فوأدي في غشاء من بنال
فصرت إذا أصابني سهام
تكسرت النصال على النصال

57

فإن تفق الأنام وأنت منهم
فإن المسك بعض دم الغزال

⁵⁸ *el-Meselu's-Sâ'ir*, s.196. Bu beytin üst tarafındaki

رأيتك في الذين أرى ملوكا
كانك مستقيم في محال

“Görmekte olduğum krallar arasında seni, topallar arasındaki tek dik duran kişi gibi gördüm...” anlamındaki beyit ile bu beyit hakkında şöyle bir hikâyeye vardır:

Mağribî adıyla tanınan Ebû'l-Husnâ Muhammed b. Ahmed diyor ki: Seyfu'd-Devle Mutenebbî'nin şiirlerini ezberleyenlerden hoşlanırdı. Bir gün Mutenebbî de varken bu iki beyti okuyarak bedî'î bir anlam ihtivâ etmekte olduklarını ilave ettim. Seyfu'd-Devle memnun kalıp, “*Ebû'l-Fadl Muhammed b. el-Huseyn de bunları takdir etmiş olduğunu çok kimseden duydum.*” diye Mutenebbî'yi övünmeye ve gurura sevk etti. Kendisini biraz tahrik etmek maksadıyla, ben ilk beytin ikinci mısrasındaki “mustakîm” kelimesine karşılık “muhâl” değil, bu anlamda olan “i'vicâc” kelimesinden türetilmiş bir kelime getirilmeliydi, diye bir itirazda bulundum.

Seyfu'd-Devle bu hâlde kasidenin kafiyesinin cîme dönüşeceğini söyleyerek, ikinci beyti bu harfe dönüştürmek için ne diyeceğimi sormakla ben hemen “*فإن البيض بعض دم - الدجاج - Çünkü yumurta tavuğun kanından bir parçadır.*” dedim. Hızlı bir şekilde bulmuş olduğum bu mısra Seyfu'd-Devle'nin hoşuna gitmekle beraber bu edebiyatçı hükümdar:

“*İyi; ama ey Ebû'l-Huseyn! Bu bizim gibileri methetmeye yaramaz. Tavuk pazarında satılmaya yarar...*” diye hepimizi gülmek zorunda bıraktı. Şurasını da hatırlatmak gerekir ki Mutenebbî'nin kullanması gibi, “muhâl”i “mu'vecc” anlamında kullanmak doğrudur.

⁵⁹ *Yetîmetu'd-Dehr* sahibi Mutenebbî'ye ayırmış olduğu bölümde, Seyfu'd-Devle'nin Karmatîlerden yine böyle birinin kesilmiş başını mızrak üzerine taktırarak geri dönüşünü tasvir ettiği şiirinin bu bölümde en güzel şiir olduğunu söylediği şu:

وآب ورأس القرمطي أمامه
له جسد من أکعب الريح ضامر

“Önünde Karmatînin başı, mızrağın boğumlarından zayıf bir vücut üzerinde olduğu hâlde geriye döndü.” beytini kaydederek ki, dîvânında mevcut değildir.

كان خلاص أبي وائل معاودة القمر الأفل
خرجن من النقع في عارض ومن عرق الركع في وابل

وليس بأول ذي هممة دعته لما ليس بالنائل

⁶² Dîvânî şerh edenlerden ‘Ukberî’den nakletmiş olduğumuz bu söze ek olarak bu şârih: Meşhûr mücahit Salâhuddîn Eyyûbî’ye gelmiş olan bir Frenk elçisinin bir vesileyle bu beyti zikrederek *İncil*’de dahi bundan daha belîğ bir öğüt olmadığını dini üzerine yemin ederek vurguladığını söylemektedir. *Ukberî*, II, 41.

والباعث الجيش قد غالت عجاجته ضوء النهار فصار الظهر كالطفل
يعود من كل فتح غير مفتخر وقد أغد إليه غير محتفل

تركت السرى خلفي لمن قل ماله وأنعات أفراسي بنعماك عسجدا

⁶⁵ Seb‘îne adında Halep kapısı civarındaki bir köyü Seyfu’d-Devle kendisine tımar olarak vermişti. *Mu‘cemu’l-Buldân*, V, 31.

لا الحلم جادبه ولا بمثاله لولا أذكار وداعه وزياله
إن المعيد لنا المنام خياله كانت إعادته خيال خياله
بنتم عن العين القريحة فيكم وسكنتم طي الفؤاد الواله
فدنوتم ودونكم من عنده وسمحتم وسمحكم من ماله
وقد استقدت من الهوى واذقته من عفني ماذقت من بلياله

وميت قبل قتاله ويبش قبر ل نواله وينيل قبل سؤاله
إن الرياح إذا عمدن لناظر أغناه مقبلها عن استعجاله

MUTENEBBÎ'DEN ÖNCE ŞİİR (II)

⁶⁸ Bu beyti şerh edenler Seyfu'd-Devle üzerine hareket etmiş olan İhşîdîlerin hükümdarına Seyfu'd-Devle'nin Hz. 'Alî (r.a.)'nin Mu'âviye'ye yapmış olduğu teklif gibi, Müslümanlar arasında savaşa ve mücadeleye meydan vermeyip, her ikisinin teke tek düelloya çıkarak ölenin malları galip gelene kalmak üzere, haber göndermesine karşı bu hükümdarın “*Hayatımı korumak için bu kadar asker toplamış olduğum hâlde kendi elimle kendimi tehlikeye atar mıyım?!.*” diye karşılık vermesini sebep olarak göstermektedirler.

⁶⁹

فجازه حتى على الشمس حكمه وبأن له حتى على البدر ميسم

70

تضيق بشخصك أرجائها ويركض في الواحد الجحفل
وكيف تقوم على راحة كان البحار لها أنفل
فليت وقبارك فرقته وحملت أرضك ما تحمل
رأت لئون نورك في لونها كلون الغزالة لا يغسل
وإن لها شرفا باذخا وإن الخيام بما تخمّل
فلا تنكرن لها صرعة فمن فرح النفس ما يقتل
وبلغ الناس ما بلغت لخانتهم حولك الأرجل
ولما أرت يتطينها أشيع بأنك لا ترحل
فما اعتمد الله تفويضها ولكن أشار بما تفعل

⁷¹ s.188-189.

⁷² Rum memleketinin ortalarında bir şehirdir. *Mu'cemu'l-Buldân*, III, 253.

⁷³

عرفتك والصفوف معبأت وأنت بغير سيفك لاتعيج
ووجه البحر يعرف من بعيد إذا يسبحو فكيف إذا بموج

⁷⁴ Makalenin sonunda “*Mâ ba'di var.*” ibaresi yer almasına rağmen, derginin bir sonraki sayısında ve müteakip sayılarında devamına rastlanamamıştır (S.N.).